

DONESKI K LITERARNIM STIKOM PREŠERNA
IN ČOPA S FR. ČELAKOVSKIM IN FR. PALACKIM

I. PREŠERNOVE GLOSE K NOVI PISARIJI

Ohranjena Prešernova rokopisna ostalina je zelo skromna. Razen rokopisa Poezij, pesmi v Kastelčevi zapuščini ter nekaj pisem, listin in posvetil nimamo ničesar, kar bi nam omogočilo podrobneje osvetliti življenje in delo genialnega tvorca naše umetne poezije. Zato je vsaka nova najdba kakršne koli drobtinice izpod Prešernovega peresa ne le dragocena pridobitev za prešernoslovca, marveč tudi razveseljiv dogodek za vse častilce našega največjega pesnika. Ruski puškinisti so izdali v fotografskih posnetkih in s podrobnimi komentarji že skoraj vse, kar je bilo napisano »rukoju Puškina«. K temu jih nista vodila samo ljubezen in spoštovanje do dela največjega ruskega pesnika, marveč tudi znanstveni razlogi. Tudi za nadaljnji razvoj slovenskega prešernoslovja bi bila velikega pomena podobna izdaja vseh doslej znanih Prešernovih rokopisov, saj so za študij pesnikovega dela včasih izredno važne na prvi pogled neznatne pravopisne, vsebinske in tudi pisne značilnosti posameznega rokopisa. Skoraj prav tako dragoceni pa so za prešernoslovca rokopisi Prešernovega najbližjega prijatelja in svetovalca Matije Čopa.

Prav zaradi teh dejstev me je vselej, kadar koli sem čital Prešernova in Čopova pisma Fr. Lad. Čelakovskemu, silno mikalo, da bi poiskal tiste priloge, ki jih omenjata v svojih pismih, ker sem slutil, da bi bili lahko v njih sledovi Prešernove in Čopove roke. Že pred leti bi rad z njimi razveselil svojega nekdanjega učitelja in našega največjega prešernoslovca Fr. Kidriča, toda takrat je bil moj trud brezuspešen. Šele letos, ko sem podrobneje preiskoval bogate knjižne fonde knjižnice Narodnega muzeja v Pragi, sem našel, kar sem iskal.

Gre za drugi snopič Kranjske Čbelice, o katerem piše Prešeren Čelakovskemu v pismu z dne 29. aprila 1855: »Unterdessen sind, weil ich auch nicht ganz nachgiebig gewesen, bei 10 Exemplare mit dieser skan-

dalosen Stelle gedruckt worden (wovon gegenwärtig 1 mitfolgt).¹ Šele potem, ko sem imel ta redki primerek Čbelice v roki, mi je bilo povsem jasno, zakaj ga ni mogel najti Ivan Prijatelj, ko je leta 1904 iskal v omenjeni knjižnici razno gradivo za svoje delo in ko je odkril Čopove glose k Prešernovi »Novi pisariji«, ki jih je ta s svinčnikom vpisal med verze v izvodu 2. snopiča Čbelice, poslanega Šafaříku.² Knjižničar iz konca preteklega stoletja, ki ni vedel o dragocenosti tega zvezka, katerega od vlage umazana naslovna stran priča, da je dolgo ležal pozabljen v kaki knjižnični kleti, ga je namreč dal vezati skupaj s knjižico Antona Funtka »Zabavišče slovenskim otrokom« (Ljubljana 1887) in s 3. snopičem Kranjske Čbelice tako, da je na prvem mestu Funtkovo delce in tudi na hrbtu v polplatno vezanega konvoluta (sign. 80G183) sta s pozlačenimi črkami natisnjena samo naslov in letnica »Zabavišča«.

Da je ta primerek Kranjske Čbelice res tisti, o katerem piše Prešeren Čelakovskemu, izpričujejo ne samo tisti trije znameniti verzi

Saréi bi fhkoda blo! Sdaj od nedelje
Do druge lheitkrat fe ferze jim vname,
In fhega je, kdor pride pred, pred melje,

marveč tudi glose k »Novi pisariji«, pisane s Prešernovo roko:^{2a}

na str. 30: na levem robu (pisano od spodaj gor) med verzi 15—10: *Loquitur Metelko*

na str. 32: na levem robu (pisano od spodaj gor) med verzi 50—44: *dieselben*

na str. 33: na desnem robu (pisano od zgoraj dol) med verzi 67—72: *dieselben*

na str. 34: na levem robu (pisano od spodaj gor) med verzi 93—91: *Metelko*

na str. 35: na desnem robu (pisano od zgoraj dol) med verzi 106—111: *Ravnikar Pavfhek*

na str. 36: na levem robu (pisano od spodaj gor) med verzi 122—112: *Ravnikar Pavfhek*

in med verzi 132—129: *Eidem*

Omenjeni trije verzi so na levi strani občrtani s polkrogom. Glose so pisane s svinčnikom. Drugih beležk ali kakršnih koli znamenj v snopiču ni.

Kljub temu, da smo na podlagi podatkov o Prešernovih sodobnikih že vedeli, katere ljudi in kakšne nazore je v »Novi pisariji« pesnik žigosal, so te beležke za nas nedvomno zelo dragocene. Prvič zato, ker so

¹ Prim. Prešeren I, 1936, str. 294.

² Prim. IMDK, let. XVIII (1908), str. 56—57.

^{2a} Vse Prešernove in Čopove nemške glose so pisane v frakturi.

od samega pesnika in ker je to edini primer, da je Prešeren sam priznal, na koga je s svojo satiro meril, drugič zato, ker je označil celo verze, ki se nanašajo na posamezne osebe in njih nazore na slovensko književnost. Odslej dalje nam bo vsebina »Nove pisarije« tudi po tej strani povsem jasna. Značilno pa je, da je to odkril ravno Čelakovskemu, in to v času abecedne vojne med Čopovim krogom čbeličarjev in reakcionarno janzenistično skupino metelčičarjev. To nam jasno dokazuje, kako veliko je bilo Prešernu in Čopu do tega, da bi prav češki prijatelji slovenske književnosti čitali in pravilno razumeli vsebino »Nove pisarije«, v kateri se zrcalijo slovenske kulturne razmere in zaostalost, proti kateri se morata boriti predstavnika mlade, napredne generacije.

Kakor smo že omenili, je Čop že skoraj dve leti prej, 27. junija 1831, poslal preko Kopitarja P. J. Šafaříku v Novi Sad izvod 2. zvezka Kranjske Čbelice, v katerem je v pesmi »Nova pisarija« med vrsticami prevedel v nemščino veliko slovenskih besed in izrazov, o katerih je sodil, da jih niti ta učeni slavist najbrž ne bo mogel pravilno razumeti.³ Čeprav je to storil nekako v okviru svoje zgodovine slovenske književnosti, ki jo je prav takrat pošiljal Šafaříku, je vendarle značilno, da je poznavalca južnoslovanskih književnosti še posebej opozoril prav na to pesem.

V isti pošiljki kakor 2. zvezek Čbelice, ki ga je poslal Prešeren Čelakovskemu, pa so bile tudi številke IB s Čopovim prevodom članka Čelakovskega in s Čopovim dodatkom k temu prevodu, v katerem tudi tega češkega prijatelja slovenske književnosti še posebej opozarja na »Novo pisarijo«: »Die verkehrte Ansicht, als wäre die Sprache des Landsmanns an sich schon Styl, rügt Dr. Preschern treffend in seiner Satyre ‚Nova Pisarija‘ (Kr. Zibel. II, str. 30), einem in mehrfacher Hinsicht merkwürdigen Gedichte, welches der böhmische Recensent gewiss näher berücksichtigt haben würde, wenn ihm die speciellen Beziehungen desselben bekannt gewesen wären.« (Podčrtal O. B.⁴)

Ta Čopova opomba je nastala nedvomno v zvezi s Prešernovimi glosami. Na podlagi njene vsebine in iz dejstva, da je bila poslana skupno z glosami, lahko sklepamo, da je Čop nagovoril Prešerna, naj Čelakovskemu glosira satiro, da jo bo pravilno razumel in morda le naknadno prevedel v češčino ter jo natisnil v ČČM obenem s primernim komentarjem, da bi jo češki čitatelji pravilno razumeli.

³ Prim. op. cit. IMDK, XVIII (1908).

⁴ IB, 16. februarja 1883, Nr 7, str. 26.

Čelakovský je kmalu nato v pismu z dne 9. maja 1833 potrdil Prešernu prejem poslanega mu snopiča Kranjske Čbelice, v katerem priznava: »Ihr Gedicht ‚Nova pisarija‘ gefiel mir gleich beim ersten Lesen, allein ich musste es unbeachtet lassen, weil mir dessen nähere Beziehungen nicht bekannt waren. Nun ist es mir klar. Ich danke für 2 Bändchen mit den Varianten...«⁵

Čelakovský satire »Nova pisarija« v svoji oceni Čbelice sploh ni omenil. Iz njegovega pisma vidimo, zakaj tega ni storil. Šele Prešernove glose so mu pripomogle, da mu je postala njena vsebina jasna. Čopova pripomba pa ga je opozorila tudi na njeno umetniško vrednost. Oba prijatelja sta sedaj upravičeno pričakovala, da bo Čelakovský storil mladi slovenski poeziji novo uslugo. Toda to se ni zgodilo. »Nove pisarije« ni prevedel niti takrat niti pozneje.

II. PREŠERNOVE GLOSE H GAZELAM

Kakor je znano, so izšle Prešernove Gazele na dveh straneh »Ausserordentliche Beilage zum Illyrischen Blatte N^{ro} 28. vom 13. Juli 1833«. Doslej nismo vedeli, da je Prešeren poslal svojemu češkemu prevajalcu in častilcu Fr. L. Čelakovskemu tudi to pesem.

Ta izvod je v konvolutu, o katerem bomo podrobneje spregovorili nekoliko pozneje. Za nas je dragocen zlasti zato, ker so tudi na njem Prešernove lastnoročne beležke.

Že med gori navedenimi debelo tiskanimi podatki Ausserordentliche Beilage... in trojno črto, ki loči tekst Gazel od njih, je pripisal Prešeren:

Aus dem beanständeten 4ten Bändchen der Zhebeliza

V tekstu Gazel pa so med vrsticami prevedene nekatere slovenske besede v nemščino, in sicer:

v 3. pesmi v 8. verzu nad besedo nepokoju: *Unruhe* Dat

v 4. pesmi v 1. verzu nad besedo opravljajo: *verläumden*

v 4. pesmi v 5. verzu nad besedo Ipovid: *Beist*

v 5. pesmi v 8. verzu nad besedo Serpáni: *Juli*

v 5. pesmi nad 10. verzom »Pred ko itároit bo Mahaon njega rani«: *Antequam senectus erit Mahaon ejus vulneri*

v 6. pesmi v 8. verzu nad besedo plazhilo: *Lohn*

v 7. pesmi v 4. verzu nad besedo odi: *Datio*

v 7. verzu nad besedo Rasujsdanim: *Efrenatis*

v 8. verzu nad besedami terzjalke porekó: *Betschwestern*

⁵ Prešeren I (1936), str. 299.

Okrog verzov

De Helenina lepôta, tolkanj mósh pred Trojo imert,
Ni posábljena, le péšem fama brani — zhai hiti!

je po levi strani polkrog in pod enakim znamenjem je v praznem prostoru pod levim stolpcem pripisano:

Bei dieser Stelle hat der Censor Kopitar Frage aufgeworfen:

»Num tu putas Helenam Homero dedisse?«

Naj omenim še to, da je na prvi strani v 1. beležki spodaj pod tekstom v besedi Tibillus prečrtan drugi *i* in nad njim napisan *u*, in tako je popravljena napaka (v Tibullus).

Vse Prešernove beležke so pisane s peresom. V prvih dveh gazelah so vse rime podčrtane z rdečim svinčnikom, gotovo od Čelakovskega.

Te glose h Gazelam je pisal Prešeren nekako med 15. junijem 1833, ko je Čop videl vrnjeni rokopis 4. zvezka Kranjske Čbelice pri okrožnem uradu in ko je bil ta kmalu nato izročen Kastelcu,⁶ in med začetkom julija 1834, ko je ta snopič izšel.⁷ To lahko zanesljivo sklepamo na podlagi Kopitarjeve opazke »Num tu putas...«, ki jo Prešeren navaja, in na podlagi pripombe »Iz zadržanega 4. snopiča Zhebelize«, ki je bila napisana, preden je 4. snopič izšel.

Nastane vprašanje, kdaj je Prešeren poslal Gazele Čelakovskemu.

V ohranjeni korespondenci med obema pesnikoma ne najdemo o tej pošiljki nikakršnega sledu, ker ravno iz tistega časa ni nobenih pisem. Kakor je znano, je Čelakovský pisal Prešernu 9. maja 1833, naslednje Prešernovo pismo Čelakovskemu pa je datirano z 22. avgustom 1836.

Preostajata torej dve možnosti: 1. da je Prešeren odgovoril Čelakovskemu na pismo z dne 9. maja in mu obenem poslal Gazele, pa to pismo ni ohranjeno, ali 2. da jih je poslal po nekom, ki je potoval v Prago. Sodeč po vsebini Prešernovega pisma z dne 22. avgusta, zlasti pa po vsebini pisma Čelakovskega Čopu z dne 10. marca 1835,⁸ je zelo malo

⁶ Prim. Kidrič, Prešeren (1938), str. CCCIX.

⁷ Ibid., str. CCCXVII.

⁸ ZMS VI (1904), str. 184: »Was machen die Herren Preschern und Kasteliz? Gern würde ich ihnen schreiben, allein für den Augenblick bin ich zu sehr mit Geschäften überhäuft, u. venn ich nicht irre, schulden Sie mir beide eine Antwort« (podčrtal O. B.). Prešeren mu torej ni pisal že tako dolgo, da ne pomni, če je on dolžan odgovor Prešernu ali Prešeren njemu.

verjetno, da bi Prešeren Čelakovskemu že prej odgovoril. Tudi na podlagi raznih znanih okoliščin iz Prešernovega življenja v tem času lahko sklepamo, da se pesnik takrat ni ukvarjal s korespondenco. Zdi se torej najbolj verjetno, da se je Prešeren sicer takoj po izidu *Gazel* odločil, da jih pošlje svojemu častilcu v Prago in da je že takrat napisal glose, da pa jih ni odposlal vse do avgusta 1834. Takrat pa so se mu nudile kar tri možnosti: 1. V začetku marca je obiskal Ljubljano znani češki prirodoslovec in slovansko-prerodno usmerjeni publicist Jan Svetopluk Pressl. Ta se je srečal tudi s Prešernom, kakor je razvidno iz pesnikovega pisma Čelakovskemu 22. avgusta 1836.⁹ 2. Konec avgusta sta se ustavila v Ljubljani na povratku iz Italije v Prago češki pesnik Karel Hynek Mácha in njegov prijatelj jurist Strobach ter se srečala s Prešernom in njegovo družbo.¹⁰ 3. Tik pred njunim obiskom pa je odpotoval na Dunaj in v Prago M. Čop, ki se je ob tej priliki sestal s češkimi preroditelji, zlasti seveda s Čelakovskim.¹¹

Težko je presoditi, katero od teh treh možnosti je naš pesnik izkoristil za pošiljatev *Gazel* Čelakovskemu. Najbolj verjetna se mi zdi prva, in to zato, ker je imel pošiljko že pripravljeno in jo je torej poslal že ob prvi priložnosti, ki se mu je ponudila. Ni pa seveda izključeno, da je vzel pesem s seboj šele Čop, ki je odšel tja konec avgusta 1834. Skoraj gotovo je obenem z *Gazelami* poslal Prešeren Čelakovskemu tudi *Sonetni venec*, ki je izšel v februarju tistega leta in je v konvolutu tik za *Gazelami*, toda brez kakršnih koli rokopisnih beležk. Ta izvod ni enak tistemu, ki ga je Prešeren posvetil Burgarju in ki ga popisuje Viktor Steska.¹² Je na ročnem, neobrezanem papirju (brez vodnega znaka) formata 19 × 23 cm.

III. ČOPOVE GLOSE K ČLANKOM V IB

Prav tako kakor na iskanje Prešernovih rokopisnih beležk, me je napotila korespondenca med Čopom in češkimi preroditelji Palackim in Čelakovskim, da sem v knjižnici Narodnega muzeja v Pragi iskal tudi

⁹ Prešeren I (1936), str. 311: »Der rege Eifer, der bei den Czechen nach den Berichten des Herrn Professors Pressel, H. Maha, dr. Amerling herrscht, erfüllt uns mit Freude...« in »Indem ich Sie bei Gelegenheit eine Empfehlung an Prof. Prěsel... auszurichten bitte...«

¹⁰ Prim. Kidrič, op. cit., str. CCLXXII.

¹¹ Prim. pismo Čelakovskega Čopu v ZMS VI (1904), str. 183.

¹² Prim. članek Paberki o Prešernu. KO V (1901), str. 24. Tudi izvod, o katerem poroča Gr. Krek (Prešernov album, 1900, str. 750), ima drugačen papir.

tiste številke IB, ki jih je poslal Čop v Prago in o katerih vemo iz njegovega pisma Čelakovskemu, da so od njega »postilirane«.

Čelakovský je poslal, kolikor je znano, 24. decembra 1832 Prešernu s pismom tudi »ein paar Aushängebögen« iz ČČM s svojim člankom o Kranjski Čbelici in s prevodi štirih Prešernovih pesmi. Pismo in prilogo je moral Prešeren prejeti okrog 4. januarja 1833. Kakor lahko razberemo iz Čopovega pisma Palackemu z dne 14. januarja 1833, ki ga objavljamo v celoti na koncu tega članka, so najbrž takoj po prejemu pošiljke vsi trije prijatelji, Prešeren, Čop in Kastelic, na skupnem sestanku odločili, da je treba Čelakovskega kritiko prevesti v nemščino in jo objaviti v prilogi IB. Ker pa Čop ni popolnoma obvladal češkega jezika,¹³ so naprosili nekega Čeha, ki je kot uradnik služboval v Ljubljani, naj članek dobesedno prevede. Ta je to storil in Čop je njegov prevod korigiral. Ker kljub temu še ni bil zadovoljen s prevodom in ker so mu ostala nekatera mesta v članku nejasna, ga je sklenil poslati v Prago v pregled in odobritev. Poslal pa ga ni naravnost Čelakovskemu, kakor smo doslej mislili,¹⁴ pač pa uredniku ČČM Frant. Palackemu, s katerim sta se srečala prejšnje leto na Dunaju, in sicer s pismom 14. januarja 1833, ter ga naprosil, naj prevod pregleda, dopolni in popravi. Ker pa bo po Čopovem mnenju tudi Čelakovskemu gotovo veliko na tem, da bodo dobili nemški čitatelji dober prevod, naj ga dá Palacký mogoče njemu v pregled in mu ga potem takoj vrne. Palacký je Čopu ustregel in mu dva do tri dni nato prevod vrnil s Čelakovskega pripombami in z njegovimi »prijaznimi vrsticami«¹⁵ ter s svojim pismom, v katerem ga naproša, naj mu pošlje tiste številke IB, v katerih bo izšel prevod članka. Čop je čakal z odgovorom Čelakovskemu vse dotlej, dokler ni izšel prevod in njegovi lastni dodatki, čeprav je medtem prejel od češkega pesnika še nekaj knjig (... als durch die mir neulich von Ihnen zugekommenen »tokens of remembrance...«). Ko so izšli, se mu je dne 14. marca 1833 za vse skupaj zahvalil ter mu poslal zaprosene številke IB s pismom, v katerem med drugim pravi: »Was mit Ihrem Artikel bey

¹³ Prim. Čopovo pismo Palackemu z dne 14. januarja 1833 in njegovo izjavo Čelakovskemu z dne 14. marca 1833 »bey meiner höchst geringen Kennzniss der böhmischen Sprache...« ZMS VI (1904), str. 181.

¹⁴ Prim. Avg. Pirjevec, Matija Čop: Izbrano delo, 1935, str. 89, in Fr. Kidrič, Prešeren, 1938, str. CCLIV.

¹⁵ To pismo Čelakovskega doslej ni bilo eruirano.

uns geschah, werden sie aus den anliegenden (von mir hin und wieder postillierten) Num des „Illyr. Blattes“ ersehen.“¹⁶

Čelakovskega članek je bil tiskan v 6. številki Ljubljanskega tednika IB z dne 9. februarja 1833, Čopovi dodatki pa so izšli kot nadaljevanje v 7. številki z dne 16. februarja in v 8. številki z dne 23. februarja 1833. V 10. številki IB z dne 9. marca 1833 pa je izšel pod šifro „—, odgovor Jožefa Burgerja.

Čop je torej 14. marca 1833 lahko poslal Čelakovskemu samo navedene številke IB.

Tudi ko sem našel to Čopovo pošiljko Čelakovskemu, se nisem čudil, zakaj je bila vse do danes neznana in zakaj je ni mogel svojčas najti Prijatelj, ki jo je najbrž iskal prav tako kot 2. zvezek Krajske Zibelize, o katerem smo govorili. Omenjene številke IB so namreč vezane še s 16 drugimi slovanskimi tiski iz prerodne dobe v konvolut (sign. 7 A 34 — obrození), na katerega prvem mestu je razprava Petra Keppena »O proishozhdenii, jazykě i literaturě litovskih narodov. Sanktpeterburg 1827.«¹⁷ Brošure je dal vezati v polusnje konec tridesetih let sam Čelakovský. O tem nam priča *Obsah*, ki ga je sam napisal na prvem praznem listu, in njegov podpis v levem spodnjem kotu na notranji strani platnice. Po stari signaturi, po pečatu in exlibrisu (sedaj prelepljenem z exlibrisom Knjižnice Narodnega muzeja) vidimo, da je konvolut v preteklem stoletju pripadal Akademski knjižnici v Pragi.

Omenjene od Čopa »postilirane« štiri številke IB so po literarno-zgodovinski strani važne in za bodočo kritično izdajo Čopovih spisov

¹⁶ Prim. ZMS VI (1904), str. 181.

¹⁷ Zaradi zanimivosti naj navedemo še ostale privezke: Šbirka nekajih reči, koje su ili u gornjoj ili u dolnjoj Ilirii pomanje poznane. U Zagrebu 1835. — Dobrowsky, Jos.: Die Bildsamkeit der Slawischen Sprache. Prag. — Tym Wossebnje czeszenym njedy Ssobustawam Prjedarskeho Towarstwa Lipsku... Lipsku. — Hanka, W.: Jaroslaw witez nad Tatory. W Praze 1823. — Michanovich, A.: Zusammenstellung von 200 Laut- und Sinnverwandten Wörtern des Sanskrites und Slawischen. — Danica Ilirska, teč. II, 1836, br. 10—15, s člankom Věk. Babukića »Osnova slovnice slavjanske narěčja ilirskoga. — Illyrisches Blatt 1833, Nr 6, 7, 8, 10. — Nuovo Discacciamento di lettere inutili... Laibach 1833. — Ausserordentliche Beilage zum Illyr. Blatte Nr 22, 23, 1833. — Ein Wort über den Laibacher ABC-Streit. — Ausserordentliche Beilage zum Illyr. Blatte Nr 30, s prilogo Literarische Scherze in August Wilhelm v. Schlegel's Manier. Vom »Doctor-Dichter P.«. — Ausserordentliche Beilage zum Illyrischen Blatte Nr 28 (Gasele). — Sonetni venez. — Sledi še šest drobnih čeških in eden bratislavski tisk.

zelo dragocene, zato prinašamo točen popis vseh Čopovih beležk in popravkov. Pisane so s črnilom, večinoma po obeh robovih teksta.

IB Nr 6 z dne 9. februarja 1833:

Na str. 22 v desnem stolpcu je v 21. vrstici *Viele minder* popravljeno na robu v *Viel weniger*,
v 23. v. je ob začetni črki S. zvezdica in na robu pripisano *Supan, Dr. u. Prof. der Theologie, sehr gelehrt etc. gegenwärtig wegen allerley Narrenheiten suspendiert*,
v 41. v. je pripisana ob kratici Gr. številka 1, ob kratici L-k pa številka 2 in na robu pojasnilo 1. *Grabner* } *Studierende*
2. *Levizhnik* }

Na str. 23 je v levem st. popravljjen v 3. verzu pesmi Al prav se piše ... naglas v besedi kópita na kopíta,
v desnem st. je v 4. v. ACB-Fache popravljeno v ABC-Fache, med 39—42 je na desnem robu beležka: *Ich weiss nicht, ob ich hier Ihren Sinn gefasst.*

Na str. 24 je v 40. v. levega st. ob besedi Smole križec in na levem robu beležka: *wir declinieren — ole, -eta wie le -eta*. Začetek besed je bil pri vezavi knjige odrezan.¹⁸

IB Nr 7 z dne 16. februarja 1833:

Na str. 25 je v levem st. v 11. v. za besedico gleich križec in na levem robu beležka: *Conf. Kopitar's Note in Schaffarik's Gesch. der slav. Spr., S. 493*,
v 12. v. istega st. je k da pripisan B (torej daß), v desnem st. je v 26. v. za besedo gebrauchen križec in na desnem robu beležka: *nahmentlich Ravnika, nun Bischof in Triest.*

Na str. 26 je v levem st. 20, v besedi Andere popravljjen veliki A v a, v desnem st. je na koncu prvega odstavka križec in na desnem robu beležka: *Von Ravnika, Saloka, Potozhnik, Veriti, Shvab, Baraga (nun Missionar bey den Ottawas in Amerika) etc.,*
v istem st. na desnem robu med 32.—45. v. beležka: *Wer sollte glauben, das eine solche Entschuldigung nöthig wäre!*

¹⁸ Čop je imel najbrž za potrebno, poučiti Čelakovskega o sklanjatvi tega imena, ker je le-ta v pismu Prešernu mislil, da se piše Smolet (prim. ZMS VI [1904], str. 169).

Na str. 27 v levem st. v 14. v. za besedo oshivljena križec in na levem robu beležka: *ein Lobgedicht auf Napoleon von Vodnik's* (sledi prečrtano *dem Pi*) *Krain. Gram., welches ihm die Entlassung aus d. österr. Dienst zuzog,*

v desnem st. ob 5. v. na desnem robu glosa: *Kamiński etc.,*

v desnem st. v 36. v. v besedi Pifarja pripisan i (torej Pifarja), spodaj pod črto popravljeno Czeskian v Cheskian in eno vrstico dalje je za besedo können križec in na desnem robu beležka: *Kollár's »Slavy Dcera« besitzt hier niemand; ich habe sie einmahl in Lemberg bey Kamiński gesehen* (zadnjo besedo podčrtal Čop).¹⁹

Na str. 28 v levem st. v prvi v. drugega odstavka pred besedo Assonanz vstavljen člen *die*.

IB N^r 8 z dne 23. februarja 1833:

Na str. 30 v levem st. je v zadnji v. v besedi Jungman nad n potegnjena črtica (torej Jungmañ), za njo napravljen križec, na levem robu pa pripisana beležka: *Oder verstehe ich die Stelle Jungmann's nicht recht?*,

v desnem st. v drugem odstavku v 38. v. za besedo enthalten križec in na desnem robu beležka: *was aber freilich bey Supan's Gedichten nicht fall ist —*

Na str. 31 v desnem st. pod črto je popravljena letnica 1529 na 1524 in v naslednji v. je eta und prečrtana in za epsilon na robu pridano *und omega* (torej epsilon und omega).

IB N^r 10 z dne 9. marca 1833:

Na str. 29 v levem st. v 23. v. za besedo Dasein križec in na spodnjem robu beležka: *durch den Druck von allerley ...* sledi še nekaj

¹⁹ Kamiński, Jan Nepomucen (1777—1855), poljski pesnik, dramatik in prevajalec, ustanovitelj lvovskega gledališča (1810), katerega ravnatelj je bil do leta 1833. Urednik lista »Gazeta lwowska«. Med drugim je izdal tudi dve zbirki pesmi: *Sonet*i, Lwów 1827, in *Przekłady i ulotne wiersze*, Lwów 1828. — Doslej nismo vedeli, da je bil med Čopovimi znanci v času njegovega bivanja v Lvovu (1822—1827) poleg Karola in Mikolaja Boloza Antoniewicza ter Wacława Zaleskega i. dr., ki jih omenja Kidrič (SBL I, str. 100—101), tudi ta poljski pisatelj, ki se je živo zanimal za slovanske literature. Iz Čopove beležke je razvidno, da je Čop vsaj videl Kollárjevo zbirko sonetov »Slavy dcera« že takoj po izidu prve izdaje (1824) v Lvovu in da je ni »še meseca februarja 1833 poznal le po Bowringovih angleških prevodih iz 1832«, kakor trdi Kidrič (Prešeren II, str. CLXI) na podlagi Čopovih tiskanih vrstic v IB, št. 7 z dne 16. februarja 1833, str. 27.

besed, ki pa so bile pri vezavi knjige odrezane; vidijo se samo ostanki,

v desnem st. je na koncu prvega odstavka za latinskim besedilom na desnem robu beležka: *vid. Kop. Gr. p.* Številka je bila odrezana pri vezavi knjige,

v istem st. na desnem robu ob 26.—28. v. klicaj.

Na str. 40 v levem st. za prvo v. klicaj, in na levem robu med vrsticami 1—3 ter ob 11. vrstici ravno tako klicaja, na koncu drugega odstavka za besedo rechen pripisano: *das wollen wir hoffen*, na levem robu ob tretjem odstavku beležka: *Welch' ein Schluss!*,

v desnem st. na desnem robu ob 14., 19. in med 25.—27. v. klicaji in v predzadnji vrstici članka za besedo Literatur križec in na desnem robu beležka: *von Katechismen und Gebetbüchern.*

*

Čelakovský je imel 9. maja 1833 v rokah tudi Čopov *Nuovo Discacciamento di lettere inutile*, ker se zanj zahvaljuje v pismu iz tistega dne Prešernu: »Ich danke für 2 Bändchen mit den Varianten u. H. Čop's N. Discacciamento, das ich bisher nur flüchtig durchlesen konnte, allein hinlänglich habe ich ersehen, dass er ein geschickter General u. in der Taktik sehr erfahren sei. Künftig mehr darüber. Meine Empfehlung an ihn, so wie an H. Kastelic.«²⁰ Ta vsebuje 13. (30. marca), 14. (6. aprila), 15. (13. aprila) in 17. (27. aprila) številko »Ausserord. Beilage zum IB«, ima posebno paginacijo (17 strani) in samostojen naslovni list.²¹

V tej brošuri ni nikakršnih Čopovih glos, marveč samo nekaj njegovih popravkov, in sicer:

Na str. 1 v 1. v. levega st. je prečrtana beseda vorigen in namesto nje je vstavljena v 2. v. za besedo *Jahre letnica 1831*, ki je napisana na levem robu teksta,

v istem st. je v 14. v. v besedi *errinnern* prečrtan prvi r (torej *erinnern*).

²⁰ Prim. Prešeren I (1936), str. 299.

²¹ Točen popis naslovnega lista: *Nuovo Discacciamento di lettere inutili*. Das ist: *Slowenischer ABC-Krieg*. Eine Beilage zum *Illyr. Blatt* (:Vom Bibliothekar Zhóp.:) Laibach, 1833. Gedruckt bei Ignaz Aloys Edlen v. Kleinmayr. V prepisu, ki ga navaja Zigon v ZMS V (1903), str. 117, sta dve majhni razliki (das z malo začetnico in za Laibach ni vejice).

Na str. 5 sta v desnem st. v 23. v. v besedi *Lautes* dve zadnji črki prečrtani.

Na str. 5 je v levem st. v 13. v. v besedi *Bleibung* prečrtan *n* in ob strani v levem robu nadomeščen s črko *r*.

Na str. 6 je v levem st. k besedi *aussprechbar* pridana v levem robu končnica *er* (torej *aussprechbarer*).

Ker ni bilo doslej v literarni zgodovini in bibliografiji jasne slike o nastanku brošure *Nuovo Discacciamento*,²² se mi zdi potrebno vso stvar razjasniti.

Pod navednim naslovom sta izšli *dve* različni izdaji. Prva od njih obsega gori omenjene štiri številke posebne priloge IB, v katerih je izhajala Čopova razprava *Slowenischer ABC-Krieg* s podnaslovom *Eine Erwiderung auf den Artikel: »Krainische Literatur«* in Nr. 10 des *Illyr. Blattes*, podpisana z *r*, ki ima 17 tiskanih in eno prazno stran. Izšla je v nekaj izvodih takoj po izidu 17. številke IB 27. aprila 1833, in to je poslal Čop med drugim tudi Čelakovskemu ter jo obetal Kopitarju v tistem velikonočnem načrtu pisma, ki ga omenja Žigon: »In ungefähr 8 Tagen dürfte es vollständig gedruckt seyn, und da werde ich es Ihnen durch Dr. Fluck ... übersenden können.«²³ O tej izdaji piše Čop Kopitarju tudi v pismu z dne 2. oziroma 3. maja 1833, da mu jo pošilja, in med drugim tudi to, da ga je stala 20 fl.

Po tej izdaji se je abecedna vojna nadaljevala na straneh posebnih prilog IB v številkah 22, 23, 27 in 30. V 27. številki je bilo natisnjeno Kopitarjevo pismo Metelku, ki je izšlo potem tudi posebej. V 30. številki posebne priloge pa so poleg Čopovega članka izšle tudi Prešernove »Literarische Scherze in August Wilhelm v. Schlegel's Manier«.

Pozneje, najbrž avgusta ali septembra 1833, je dal Čop vse članke, ki so izhajali v IB in v posebni prilogi, pod naslov *Nuovo Discacciamento di lettere inutili* itd., da bi podal jasno sliko poteka abecedne vojne, ker se je dobro zavedal velike zmage, ki jo je dosegla napredna struja v boju z nazadnjaki. Čelakovskega razporeditev posameznih člankov v konvolutu nudi točno sliko nastanka *Discacciamenta* in obenem priča, kako pazljivo je češki pesnik sledil poteku tega kulturnega boja med Slovenci.

²² Prim. A. Žigon: Nekoliko stvari izpod Čopovega in Prešernovega peresa. *ZMS V* (1903), str. 116—117, in A. Pirjevec v opombah h knjigi Matija Čop: *Zbrano delo*. V Celju 1935, na str. 93—94.

²³ A. Žigon, op. c. v *ZMS V* (1903), str. 99.

IV. DOSLEJ NEOBJAVLJENO ČOPOVO PISMO FR. PALACKÉMU

V Literarnem arhivu Narodnega muzeja v Pragi je ostalo vse do naj-novejšega časa²⁴ nezapaženo Čopovo pismo z dne 14. januarja 1833 známemu češkemu zgodovinarju in prvemu uredniku Časopisa Českého Musea Františku Palackému. Vedeli pa smo zanj iz odgovora Palackega Čopu 26. januarja 1833. Po vsej priliki je to prvo pismo, ki ga je Čop pisal svojemu češkemu znancu. S. Palackim sta se srečala na Dunaju med 18. aprilom in 4. majem 1832, kakor lahko sklepamo na podlagi uvodnega stavka Čopovega pisma. Palacký je takrat zbiral v dunajskih arhivih in knjižnicah gradivo za svojo obširno Zgodovino českého národa. Najbrž ju je seznanil Kopitar, saj je ta češkega zgodovinarja dobro poznal »vsaj od l. 1823«. ²⁵ Takrat sta bila »gromovnik« in češki učenjak še v dobrih odnosih, pozneje pa sta si — kakor je znano — po Kopitarjevi krivdi prišla navzkriž.

Čopovo pismo, napisano v frakturi na obeh straneh danes že nekoliko porumenelega lista velike osmerke, se glasi:

Laibach, 14. Jänner 1833.

Verehrter Herr und — ich glaube ob sagen zu dürfen — Freund!

Ihr freundschaftliches Benehmen gegen mich bey meiner letzten Anwesenheit in Wien ermuthiget mich, Sie mit einer Bitte zu belästigen, deren Gewährung ich um so eher hoffen darf, da der Gegenstand derselben Ihnen nicht ganz fremd ist.

Herr v. Čelakovský hat die Herren Preihérn und Kaſteliz durch die Zusage der in Ihrer Zeitschrift erschienenen Anzeige der Kranjka Zibeliza auf das Angenehmste überrascht. Wier lasen diese so wohlwollende Beurtheilung mit dem grössten Interesse — nicht nur wegen des Lobes [podčrtal Čop], dessen sie diese Unternehmung würdigt, sondern selbst wegen des Tadels [podčrtal Čop], den sie hie und wieder enthält, welcher uns nicht minder willkommen ist; denn er ist grösstenteils Wasser auf unsere Mühle. (:Ich spreche per »uns«, nicht als wäre ich ein Mitarbeiter an der Zibeliza — die unbedeutenden, mit Z. unterzeichneten Gedichte sind von einem gewissen Ziegler [podčrtal Čop] — sondern nur, weil ich an dem Erfolge meiner Freunde Antheil nehme:). Es ist daher sehr natürlich, dass wir diese Recension auch *nnserm* [podčrtal Čop] Publikum bekannt zu machen wünschten, was am freylichsten durch das sogenannte »Illyrische Blatt«, eine Beilage der Laibacher Zeitung, geschehen kann, in welchem Blatte ohnehin die Zibeliza noch gar nicht angezeigt worden ist. Es handelt sich also um eine genaue und richtige deutsche Uebersetzung Ihres

²⁴ Da to pismo ni izgubljenost, smo zvedeli prvič iz seznama Františka Baſhe: Jugoslavica v Literárním archivu Národního musea. Praha 1957.

²⁵ Prim. Kidrič v SBL I, str. 504.

Artikels. Wir haben denselben wohl *beyläufig* [podčrtal Čop] verstanden, nahmentlich *ich* [podčrtal Čop] mit Hülfe des Polnischen; indessen wollten wir doch, um sicher zu seyn, auch einige geborne Böhmen über Einzelnes fragen, die uns indessen wenig Auskunft zu geben wussten. Einer derselben hat eine schriftliche Uebersetzung des ganzen Artikels versucht; ich habe dieselbe, da in derselben mehrere offenbare Unrichtigkeiten vorkamen, etwas durchcorrigiert; aber Manches blieb mir dunkel oder zweifelhaft, da Euere Wörterbücher Reschelius,²⁶ D. Ad. z Weleslavjna,²⁷ Wussin,²⁸ Tomsa²⁹ etc. einen gleich im Stich lassen.

Wir sind daher so frey, Ihnen hiemit eine Abschrift dieser von einem Böhmen gefertigten und von mir etwas verbesserten (oder verschlechterten) Uebersetzung einzusenden, mit der Bitte, dieselbe durchsehen, die darin vorkommenden Lücken ausfüllen und nahmentlich die roth angestrichenen Stellen, wenn es nöthig seyn sollte, berichtigen zu wollen. Vielleicht würde H. v. Čelakovský selbst so gut seyn, diese Mühe zu übernehmen, da es ihm zunächst daran liegen dürfte, dass seine Arbeit den deutschen Lesern nicht zu sehr entstellt vorgelegt werde. Die verbesserte Uebersetzung wünschten wir sobald als möglich mit der Briefpost zurückzuerhalten. (Es versteht sich von selbst, dass das Briefporto der H. Kafteliz hier zahlt, da er dabey zunächst interessiert ist.* [Naslednji stavek je pripisan na levem robu pisma.] *Nur ein Recepisse bitten wir der Sicherheit wegen dort zu nehmen. Der Artikel wird dann sogleich (wahrscheinlich mit einigen Postillen von mir begleitet) ihm »Illyr. Blatt« erschienen.

Die Herren Preihern und Kafteliz lassen sich einstweilen durch mich bey H. v. Čelakovský — den Sie wohl häufig sehen — für das Gesendete verbindlichst bedanken. Preihern wird nächstens selbst schreiben.

Da H. v. Čelakovský den Dr. Preihern auf die böhmische Uebersetzung von Bürger's Leonore aufmerksam macht, so ersucht mich H. Kafteliz, der sich eben mit einer Bearbeitung von Schiller's »Glocke« beschäftigt, anfragen, ob etwa eine *gute* [podčrtal Čop] böhmische Uebersetzung der selben vorhanden ist. Wäre dieses der Fall, so würden sie uns sehr verbinden, wenn Sie dieselbe, sie mag einzeln, oder sonst in irgend einem Bande erschienen seyn, (gegen unverzügliche Vergütung der Kosten) mit dem Postwagen unter seiner Adresse (Michael Kafteliz, Scriptor an der K. K. Lycealbibliothek) hieher einsenden möchten, falls Ihnen dies nicht zuviel Ungelegenheit machen würde.

²⁶ Tomáš Reschelius (Rešelius ali Rešl), 1520—1562, češki katoliški pisatelj in leksikograf, avtor latinsko-češkega (1560) in češko-latinskega slovarja (1562).

²⁷ Daniel Adam z Veleslavína (1545—1599), češki pisatelj in založnik, lastnik slavne češke tiskarne, je izdal med drugim slovarje Nomenclator quadrilinguis (1598) in Silva quadrilinguis vocabulorum et phrasium boh., lat., graecae et german. linguae 1598 in 1683.

²⁸ Kašpar Vusín, češki leksikograf, je izdal med drugim Dictionarium von dreien Sprachen (1700—1706).

²⁹ František Jan Tomsa (1753—1814), češki preporodni pisatelj, je izdal med drugim Vollständiges Wörterbuch d. böhmisch., deut. u. latain. Sprache (1791), katerega nova izdaja v dveh zvezkih je izšla leta 1805—1807.

Doneski k stikom Prešerna s Čelakovskim in Palackim

Ich bitte sowohl wegen dieses eiligen und unförmlichen Gekritzels als wegen eines Anliegendes tausendmal um Vergebung, u. verharre mit ausgezeichnete Hochachtung

Ihr ergebenster
Mathias Zhóp
Lycealbibliothekar

Ich würde Sie bitten mich H. v. Hanka zu empfehlen, aber ich darf es kaum wagen, da ich ein längst erhaltenes Schreiben von Ihm nicht beantwortet.

*

Čeprav ne prinaša gradivo iz praških knjižnic in arhivov, ki ga objavljamo, nikakršnih prav posebno važnih odkritij, se mi vendar zdi, da predstavlja zanimiv prispevek k češko-slovenskim literarnim stikom v tridesetih letih preteklega stoletja. V njem je nekaj novih podatkov, ki bodo pomagali ne samo precizirati nekatere domneve in trditve predvsem biografskega in bibliografskega značaja, marveč tudi pojasniti neke momente v zvezi z delom čebeličarjev. Poleg tega bodo pripomogli k boljšemu poznavanju deleža čeških preporoditeljev v razvoju slovenske književnosti v zelo važnem obdobju bojev za nov, napreden odnos do slovenskega jezika in literature. Danes vemo, da ta delež ni bil majhen. Čelakovskega ocena KB in njegovi prevodi Prešernovih pesmi so bili v naši literarni zgodovini pravilno ovrednoteni, zdi se mi pa, da še vedno ni bil zadosti ocenjen pomen korespondence Prešerna in Čopa s češkimi preporoditelji.

Pismeni in osebni stiki, ki sta jih Čop in Prešeren navezala s češkimi preporoditelji, so samo nadaljevanje lepih odnosov med predstavniki slovenskega in češkega preporoda iz časov Dobrovskega,³⁰ na drugi strani pa jih lahko smatramo za začetek bogatih in plodnih vezi, ki so se spletle in utrdile med obema narodoma v nadaljnjih desetletjih 19. stoletja. Ti stiki še vedno čakajo na svojega zgodovinarja. Saj nimamo o njih vse do danes večjega dela. Zelo verjetno bi jih znanstveno obdelal že v začetku stoletja Ivan Kunšič, da ga ni mladega ugrabila smrt. Preden pa bo napisana zgodovina kulturnih stikov med našima narodoma, bo treba opraviti veliko heurističnega dela, predvsem v Pragi; pa tudi v Ljubljani se bo gotovo našlo še marsikaj zanimivega. Na misli

³⁰ Prim. Fr. Kidrič: Dobrovský in slovenski preporod njegove dobe. Ljubljana 1930.

imam ne samo arhivsko, marveč tudi tiskano gradivo po časnikih in revijah. Tej bodoči zgodovini naše literarne vzajemnosti s Čehi je namenjen tudi ta prispevek, ki mu bodo pozneje sledili še drugi.

Résumé

Avec la publication et l'explication des documents que l'auteur a découverts aux bibliothèques et dans les archives de Prague l'image des relations entre F. Prešeren et Matija Čop d'une part et F. Palacky et L. Čelakovsky d'autre part devient plus complète. Les documents découverts:

1. Le second numéro de la «Krajnska Čbelica» envoyé à Čelakovsky par Prešeren et contenant son poème satyrique *Nova pisarija* que le poète avait munie des remarques spéciales pour expliquer à Čelakovsky certaines allusions.

2. Le supplément spécial de «Illyrischen Blatt» datant du 28. juillet 1933 qui contient les *Gazele* de Prešeren. Entre les vers, le poète a noté la traduction allemande ou latine de quelques mots slovènes.

3. Les numéros de «Illyrisches Blatt» dans lesquelles se trouve la traduction de l'aperçu sur la littérature slovène écrit par Čelakovsky. Les exemplaires sont munis de quelques remarques et corrections faites par M. Čop.

4. Le *Nouvo discacciamento* de Čop corrigé par l'auteur et destiné à Čelakovsky.

5. La lettre inédite de Čop à Palacky du 14. janvier 1835.